

Træk af Gjesings historie (22)

Jørgen Schwartz:

Sådan husker jeg min barndom i Gjesing

Jørgen Schwartz, der er forhenværende souschef på Esbjerg Tekniske Skole (EUC Vest), har glædet os med denne artikel. Jørgen Schwartz har tidligere medvirket i denne serie (nr. 7).

Poul Højbak

Min far

Min far var arbejdsmand og ernærede sig ved alt forefaldende arbejde. Hvis han blev arbejdsløs, skaffede han sig straks andet arbejde - ofte meget dårligt betalt. Jeg kan huske, at jeg - 3 - 4 år - var med ham, da han i en periode harpede grus i en grusgrav lige nord for Tarp by (I dag bor skoleinspektør Amstrup, Vestervangsskolen på stedet).

Grusharvning bestod i, at han med skovl kastede en blanding af sten og sand på et skråtstillet sold, der skilte sten fra sand. Derefter kørte han med trillebør stenene (gruset) i én dyng og sandet i en anden dyng. Betalingen var nogle få ører for hver trillebørfuld han 'producerede'. Jeg hjalp ham med at holde styr på hvor mange børfulde, han skulle have betaling for.

Huset

Huset, vi boede i, var meget dårligt og fugtigt. Det var selvfølgelig kakkelovnsfyret, men svært at varme op, fordi fugten drev ned ad væggene. Der var ikke indlagt el, så belysningen var petroleumslamper. Toiletet var der selvfølgelig heller ikke - vi måtte benytte et udendørs lokum.

Vores møblement bestod af 1 bord, 4 stole, 2 kurvestole og et

skab samt 2 senge. Jeg husker endnu tydeligt, at vi jævnligt måtte have kurvestolene ud for at rengøre dem for svamp mv. Det var sundhedsfarligt at bo der, hvilket da også forårsagede, at min bror, der dengang var spæd pådrog sig en sygdom, som han fik alvorlige men af.

Gjesing

I 1930 flyttede vi til Gjesing - Gl. Vardevej nr. ? Dengang lå der kun

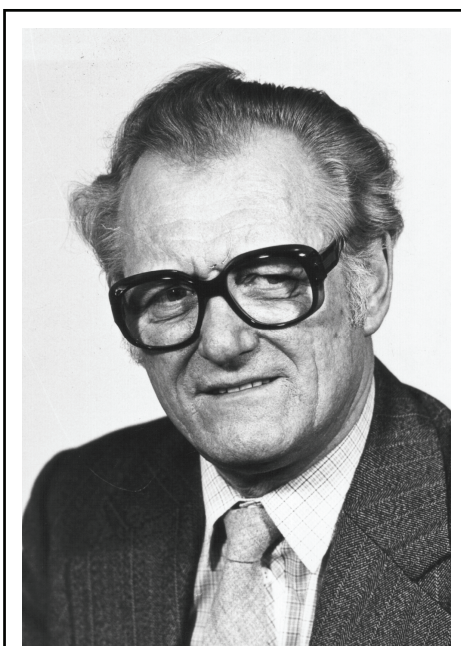
5 huse samt en bondegård på stedet. Gården - der på et tidspunkt nedbrændte og igen blev opført - er nedlagt og udstykket. Det hus, vi flyttede til, var et tofamiliehus, der nu også er nedlagt og der er for få år siden bygget 2 huse her.

Elektrisk lys

Dette hus, hvor ejeren boede i den ene ende af huset, var moderne i forhold til det vi kom fra. - Her var f. eks. elektrisk lys. Jeg mindes, hvor begejstret min mor var for at kunne få lys ved at trykke på en kontakt i stedet for at skulle have petroleumslampen tændt.

Vandpumpe i gården

Huset bestod af stue, soveværelse og køkken samt et lille bryggers, og så havde vi et lille værelse på loftet til rådighed. Der var ikke indlagt vand. Det måtte hentes ved en pumpe i gården. Pumpen bestod af en lang, udhulet træstamme forsynet med en hævert og en pumpe-stang. Pumpen var gravet så langt ned i jorden, at den nåede vandførende lag. Det brugte vand kunne nu hældes i en vask i bryggerset. Herfra løb det ud i en åben rendesten, der førte hen til et hul i jorden i ejerens hønsegård. Når hullet var fyldt, kom ejeren, som for øv-

Jørgen Schwartz

Vandpumpen i gården
Jørgen Schwartz
med sin
lillebror

rigt var en ældre enlig dame, der hed Maren, og tømte hullet med en spand med hvilken hun transporterede vandet hen i den anden ende af hønsegården. En opgave, som hun havde op til flere gange om ugen.

Nye møbler og radio

Vi fik nye møbler. Kurvestolene, som var ædt op af svamp blev skiftet ud med en divan med divantæppe. Bag divanen et vægtæppe, der forestillede et østrigsk bjerglandskab. Vi fik radio. Den var todelt En firkantet modtagerkasse med en tragtformet højttaler ovenpå. (Det varede dog ikke længe, inden vi havde mere moderne radioer med indbygget højttaler.) Der var dog ikke råd til, at min bror og jeg (3 og 5 år) kunne få en seng. Vi sov stadig i sengene hos vore forældre.

Der var en ret stor grund til boligen, og her kunne vi dyrke grøntsager, holde høns og gæs osv. Huslejen var 20 kr. månedlig.

Den nye Vardevej

Min far havde fået mere stabilt arbejde ved gennemførelsen af den nye Vardevej. Hovedvej 12 (nu

Stormgade) - Danmarks mindste hovedvej - gik kun fra Esbjerg til Varde. Anlæggelsen af vejen krævede en bro over jernbanen i Gjesing. Indtil da måtte man ad gammel Vardevej passere jernbanen via en bevogtet overkørsel lige nedenfor broen. Hver gang et tog passerede, måtte ledvogteren ud og sænke bommene. En opgave, han havde både nat og dag. - Men der passerede dog heller ikke så mange tog dengang. Selve vejarbejdet blev for øvrigt udført med skovl, trillebør og tipvogne. Vejen blev indviet i 1934.

Min skolegang.

Jeg gik i Gjesing skole i de 7 år, der dengang var undervisningspligtig. Man gik 2 år i første klasse, 2 år i anden klasse og 3 år i tredje klasse. Det var den vestjyske skoleordning, hvor man gik i skole om sommeren hver anden dag fra kl. 8 -12 og om vinteren hver dag fra kl. 9 -12 og fra kl. 13 -16. I middagspausen kunne børnene gå hjem og spise til middag. Det var almindeligt, at man fik dagens hovedmåltid midt på dagen. Nogle havde dog så langt til skole, at de ikke kunne nå hjem. De boede i f.eks. Kjersing eller Tarp og måtte spise madpakken på skolen.

Om sommeren kunne man blive helt fritaget for at gå i skole, hvis der var brug for børnenes hjælp derhjemme på gårdene. Da jeg kom fra et arbejderhjem, kunne jeg ikke få fri for skolegang om sommeren. Jeg kan dog ikke huske, at nogen af gårdejerne benyttede sig af muligheden.

Skolefrøkenen

Min første skoledag var den 1. maj 1934. Jeg husker denne dag meget tydeligt. Vores skolefrøken hed Kristiane, og jeg syntes straks godt om hende, men havde stor respekt. Man turde simpelthen ikke tale til hende, hvis man ikke var blevet spurgt. Vi startede dagen med at

synge: Nu titte til hinanden de favre blomster små ---

Derefter fik vi udleveret og gennemgået en liste over de ting, vi skulle bede vores forældre om at anskaffe - det drejede sig om en læsebog, OLE BOLE, om en regnebog, og en tavle med griffel, som skulle bruges i undervisningen. Man fik altså ikke, som i dag udleveret undervisningsmaterialer på skolen. Hele skoleforløbet måtte forældrene selv betale. Og selv om en tavle kun kostede 50 øre og en griffel 2 øre, en bog 1 krone osv., kunne det godt være en økonomisk belastning for hjemmene, hvor der var mange børn og indtægterne små.

Den første skoledag sluttede med, at Kristiane læste en historie.

Læsning, regning og sang

Skemaet for første klasse, der jo omfattede 2 årgange, indeholdt faktisk kun læsning og regning og sang. Jeg kan for øvrigt ikke huske, at vi fik udleveret et skema. Det var heller ikke nødvendigt, da vi kun havde Kristiane til alle timerne, og hun bestemte selv, hvad timerne skulle indeholde.

Jeg var meget optaget af at gå i skole - så optaget, at jeg næsten hver dag videregav, hvad jeg lærte i skolen til min 2 år yngre bror, så da han begyndte i skolen, kunne han næsten læse lige så godt som jeg.

Førstelærer Petersen

Efter 2 år forlod jeg første klasse for at begynde i anden klasse. Her fik vi en lærer, der hed Madsen, dog kun om vinteren. Om sommeren havde vi førstelærer Petersen, som i dette halvår kunne bestride både 2. klasse og 3. klasse, da disse klasser jo kun gik i skole hver anden dag.

Det var for øvrigt ikke altid nogen let opgave at være førstelærer på landet dengang. Foruden at under-

vide skulle han passe et lille bibliotek, som var til rådighed for lokalbefolkningen. Han skulle passe skolens fyr, han skulle holde en ret stor have, og så skulle han sørge for, at lokumsspandene blev tømt - ikke et uvæsentligt arbejde, for 40-50 elever kunne hurtigt fylde de spande, der var anbragt i de to aftrædelsessteder, der fandtes bag ved skolen. Endelig kunne læreren også være kirkesanger, og det var en selvfølge, at han deltog i alle de gilder, der blev holdt rundt på gårdene og i forsamlingshuset.

Ro i timerne

I 2. klasse kørte vi videre med de samme fag, dog suppleret med lidt geografi og danmarkshistorie. Jeg husker, at det var meget spændende, at få indblik i denne nye verden. - Vi begyndte også at få lektier for. Men hvis man var meget opmærksom i timerne, kunne man faktisk undgå at skulle arbejde hjemme. Lektierne blev altid grundigt gennemgået af læreren, og lyttede man godt, kunne man huske det til evt. overhøring dagen efter eller senere. Regnestykkerne blev også gennemgået på klassen, og der blev givet nogen tid til løsning heraf. Og var man flittig kunne man nå at regne de stykker, man egentlig skulle have som hjemmeopgave. - På den måde havde jeg næsten aldrig hjemmeopgaver. I dag er det ikke uvæsentligt at bemærke, at der dengang var fuldkommen ro i timerne. Skulle en elev komme til at forstyrre roen, blev han sat i skammekrog eller vist udenfor døren. Det var heller ikke udelukket at læreren tog spanskkrøret i brug. - Og det var en stor skam, som forældrene helst ikke måtte få noget at vide om, og som jo også var ret ubehagelig for eleven. Jeg har dog aldrig haft en sådan oplevelse, men jeg har set, at det har overgået, flere skolekammerater.

Nu er spanskkrøret afskaffet, skammekrogen er afskaffet, og det er

godt, for det tjente sjældent formålet. Jeg har et stærkt indtryk af, at roen i klassen også er afskaffet mange steder, og det er et spørgsmål, om det er af det gode, for indlæring sker formentlig bedst, når eleverne har mulighed for at koncentrere sig. Det er min erfaring fra ca. 40 års virke i den danske undervisningsverden.

3. klasse

Efter 4 års skolegang kom jeg i 3. klasse. Der var ikke noget der hed oprykningseksamen her - alle, der havde gået 4 år i skole kom i 3. klasse, hvor 3 årgange blev undervist samtidig. Det krævede selvfølgelig en særlig pædagogik, men den kunst mestrede lærer Petersen.

Nye skolefag

Det var ikke uden en vis stolthed, man kom et klassetrin op - ikke alene det, men det var jo også skolens afgangsklasse. Her fortsatte vi med fagene læsning og regning, og danmarkshistorie blev der nu gjort en hel del ud af. Bl.a. skulle vi kunne kongerækken udenad (hvad vi så ellers skulle bruge den til senere i livet?).

Geografi og Naturhistorie blev der også gjort mere ud af, men bibelhistorie kom til som nyt og dominerende fag. Vi skulle lære en mængde salmevers udenad. Og jeg forstod ikke rigtig hvorfor. For når de nu var nedskrevet i salmebogen, kunne man jo bare synge fra den. - Jeg skal indrømme, at jeg senere i livet har haft en vis glæde af denne udenadslæren. Kongerækken har jeg da heldigvis for længst glemt.

Udenadslæren

I dag kan jeg ikke lade være med at tænke på, hvor megen tid, der gik med al denne udenadslæren i religion og danmarkshistorie. Den tid, der her blev brugt, kunne med stor fordel have været anvendt på fysik eller udenlandske sprog.

Hovedvej 12
(Stormgade)
Anlægges

Men sådanne fag blev der ikke anvendt så meget som én time på i hele skoleforløbet.

Sangtime

Næsten hver dag sluttede dagen med en sangtime, hvortil læreren spillede violin. Han var ikke den største mester ud i violinkunsten, men det var meget hyggelig. Det var de danske sange, der her blev sunget. Dem skulle vi dog ikke lære udenad, men de blev efterhånden sunget så mange gange, at man kunne huske dem uden brug af sangbog.

Morgenbøn

Hver dag startede med morgenbøn - Fadervor - og når vi forlod skolen om eftermiddagen - eller om sommeren ved middagstid - stillede læreren sig op ved klasseværelsets udgang, og vi forlod lokalet en efter en bukkende for læreren.

Gymnastik

Ind imellem havde vi gymnastik. Det foregik i forsamlingshusets store sal med læreren som instruktør. Der var ikke mulighed for at klæde om, lige som der heller ikke

Gjesings historie 1-24

**TRÆK AF
GJESINGS
HISTORIE**

bagefter var mulighed for at få et bad. Det foregik i det tøj, vi gik og stod i, og læreren stod og kommanderede iført jakkesæt, skjorte og slips. Bag ved skolen lå Gjesing boldbane, men den blev næsten aldrig brugt af skolen. Jeg kan ikke huske, at jeg har spillet fodbold på den indenfor skoletid mere end et par gange. Når jeg tydeligt husker det, er det bl.a. fordi læreren sagde: Nu deler vi klassen op i to hold, der skal spille mod hinanden. Så valgte han to drenge, som så måtte vælge hver sit hold ved at pege de enkelte elever ud. Jeg var altid den sidste, der blev udpeget, fordi jeg ikke duede til at spille fodbold (Indenfor dette område tog jeg senere i livet hævn).

Udflugt

En gang om året var vi på udflugt. Denne udflugt gik for de mindre årgange til Varde eller til Endrupholm. Senere kom f. eks. Silkeborg med Himmelbjerget med på udflugtslisten. I sidste skoleår kom vi på en 4 dages tur til København. Det var en vældig oplevelse. Vi skulle have boet på Fregatten Jylland (Den ligger i dag i Ebeltoft, men dengang lå den som indkvarterings-skib i København).

Af en eller anden grund kom vi ikke til at bo på skibet, men blev indkvarteret på en af byens folkeskoler, hvor vi lå side om side i skolens gymnastiksal. Vi så, hvor kongen boede, vi var i Zoologisk Have på Nationalmuseet osv.

Tandbørstning

To ting står helt tydeligt for mig fra den tur. For det første skulle vi foruden lagner, håndklæder mm have tandbørste og tandpasta med. Jeg havde aldrig ejet en tandbørste og derfor heller ikke haft brug for tandpasta. Nå, men min mor fik købt en tandbørste, hvorimod der ikke også var råd til køb af tandpasta, så hun sagde, om jeg ikke kunne bruge håndsæbe også til tænderne - håndsæbe havde jeg jo alli-

gevel med. Jeg skal indrømme, at det er den eneste gang, jeg har børstet tænder i håndsæbe. - Jeg fik 4 kr. med i lomme-penge. Jeg syntes nu ikke, at jeg kunne tillade mig at bruge alle pengene, så jeg havde 35 øre med hjem igen. (For disse penge kunne jeg selvfølgelig have købt tandpasta).

Juleafslutning

En anden stor årlig begivenhed var sidste skoledag inden jul, Her var klasselokalet pyntet på forskellig måde. Bl.a. havde lærer Petersens drenge Mogens og Erling tegnet et vældigt nisselandskab på tavlen. Der blev læst julehistorier, og der blev selvfølgelig sunget julesalmer. Læreren fik den gave, vi i god tid forinden havde samlet ind til, og vi fik udleveret de julebøger, vi i god tid inden jul gennem læreren havde afgivet bestilling på. Det var f. eks. Børnenes Jul og Ved Julelampens skær. Og vi fik lov til at tage den juleudsmykning, vi havde lavet i nogle timer i december måned, med hjem.

Ud af skolen

I slutningen af 7. skoleår skulle vi gå til konfirmationsforberedelse for at vi kunne blive konfirmeret. Det foregik dels i den dengang nye præstebolig i Bryndum, men også sommetider i V. Nebel Kirke. Bryndum og V. Nebel kirker blev betjent af samme præst - pastor Schmidt (Han var ny præst ved disse kirker, og jeg var på hans første konfirmandhold). Der var ikke offentlig transport til denne konfirmandforberedelse. Det var en selvfølge, at eleverne selv sørgede for transport hvad enten det var til Bryndum eller til V. Nebel, og det foregik altid pr. cykel. Jeg blev konfirmeret i V. Nebel kirke

Jørgen Schwartz 8 år
med sin mor og søskende

efteråret 1940. Og så var jeg - efter datidens målestok - voksen og kom ud at tjene på landet. Jeg ville gerne have været i tømrerlære, men det var der ikke råd til, så jeg fik plads på en gård i Gjesing. Min løn for 1 år var foruden kost og logi 400 kr. Det var selvfølgelig en økonomisk lettelse for mine forældre, at jeg forlod hjemmet, hvor der efterhånden var kommet 6 unger i reden.

Avistur

Jeg var meget aktiv som dreng, og havde forskellige job i min skoletid. Jeg havde f. eks. en daglig avistur på op mod et halv hundrede kilometer det sidste par år, jeg gik i skole. For at klare dette job, der tog 6-7 timer daglig fik jeg fri fra skolen kl. 14, hvor skemaet ellers løb til kl. 16. - Jeg startede så på min cykel ind på Vestkysten, der blev fabrikeret i Kongensgade (Hvor Bog & Ide nu har til huse). Efter at have fået udleveret ca. 150 aviser her startede jeg på min tur ved først at aflevere en stak til min bror Helge, som skulle udbringe dem i Andrup. Dernæst fik min søster Jonna en stak, som hun udleverede til nogle af beboerne i Spangsbjerg. Jeg selv fortsatte turen, der gik over V. Gjesing, Øster Gjesing, Tarp, Bryndum og Forum - i alt skulle jeg 102 steder hver dag, ofte var jeg ikke hjemme før sent på aftenen.

Gjesings historie 1-24

**TRÆK AF
GJESINGS
HISTORIE**

Bydreng

Om søndagen var jeg bydreng for bageren i Tarp. F. eks fik jeg søndag morgen udleveret en stor kurv med rundstykker, og så var det min opgave at sælge dem i Gulddager og omegn. De kostede 5 øre stykket, og jeg var meget populær hos beboerne, som satte stor pris på at få morgenbrødet leveret næsten på sengen. Jeg fik 1 kr. hver gang, der tog ca. 3 timer. Det skete også at jeg om aftenen efter min avistur bragte brød ud til forsamlingshuset i Bryndum eller Gulddager, når der her var bal.

Ekvipering

Siden mit 11. år har jeg selv betalt alt mit tøj, og hvad jeg ellers havde brug for. Jeg betalte f. eks. selv mit konfirmationstøj. Det bestod i et mørkt jakkesæt, hvid skjorte og slips. Desuden sokker med sokkeholdere. - Alt kostede 72 kr. og blev købt i en forretning på hjørnet af Borgergade og Jyllandsgade i Esbjerg. Jeg fik en masse telegrammer til min konfirmation - fra næsten alle steder, jeg kom med aviser. Jeg fik i alt 102 kr. som jeg bl.a. brugte til køb af arbejdstøj og et brugt lommeur, købt hos en marskandiser.

"Mand" i huset

Som den ældste af børneflokkene var mange opgaver lagt på mig, ikke mindst fordi min far var blevet ansat som arbejdsleder ved Ribe amt, og det betød, at han måtte arbejde på forskellige landeveje rundt i amtet. Når hans arbejde lå mindre end 25 km fra hjemmet cyklede han på arbejde hver dag. Dvs. at han ofte tog af sted hjemmefra kl. 4 om morgenen og var ikke hjemme igen før vi børn var kommet i seng, så vi så ham kun om søndagen.

Det skete også, at han arbejdede andre steder i landet, og så måtte han selvfølgelig bo ude, og var så også kun hjemme om søn-

dagen. Jeg måtte så være "mand" i huset med hvad det indebar. - Passe have, sørge for brændsel, hjælpe med indkøb osv.

Smalkost

Der var ikke mange penge at slå til side med i mit barndomshjem. Min fars ret beskedne løn skulle dække alle nødvendige udgifter, da min mor ikke havde arbejde, men skulle gå hjemme og passe børnene. Den gang var det heller almindeligt at kvinder arbejdede udenfor hjemme. Den gris, vi årligt fedede op og de få høns, vi havde, ydede et godt bidrag til den daglige kost, som ellers bestod af sukermadder og ostemadder. Til middag fik vi dog altid 2 retter mad, der dog var domineret af kartofler, som næsten ingenting kostede. Derudover kunne vi ofte få billige, ja endog gratis fisk. Den gang var baksuld ikke en mere eller mindre festspise som nu om dage. Da var det en næsten daglig fornødenhed.

Tandlægeregningen

En lille begivenhed, som godt beskriver min families økonomi. Da jeg var 12 år fik jeg en ualmindelig slem tandpine. Min far, der havde haft gebis siden sine unge dage holdt på, at jeg skulle ind til lægen og få tanden rykket ud, selv om jeg i øvrigt havde flotte tænder (de fleste har jeg endnu i dag). - Min mor tog mig med til lægen. Han kiggede på tanden og sagde, at det ville være synd at rykke den ud og anbefalede, at vi tog til en tandlæge. Efter lang betænkningstid besluttede min mor at følge lægens råd. Så vi tog ned til tandlæge Rand i Kirkegade. - Han kiggede på tanden og konstaterede at der skulle en rodbehandling til. Min mor spurgte forsigtigt, hvor meget det ville koste, og han svarede: et sted mellem 10 og 15 kr. Det blev efter megen betænkning accepteret af mor. En rodbehandling den gang betød 4 tandlægebesøg, og det var

ret pinefuldt. Jeg tog selvfølgelig cyklen fra Gjesing og ind til tandlægen hver gang.

Da jeg skulle ind til tandlægen næstsidste gang, bad min mor mig om at få en regning med hjem. Det fik jeg. Den lød på 14 kr. Heraf var der cement for 3 kr. Jeg kan huske, at min far blev meget vred over denne regning. Navnlig var han fortørnet over, at den smule cement, der var stoppet i min tand kunne koste så meget. For det beløb kunne han købe flere sække cement. Min mor tog mere seriøs på sagen. Hun sagde: Når du nu kommer ind til tandlægen sidste gang, så spørg ham, om han ikke skal have en gås til Mortensaften, for så kunne den gås, vi havde gået og fedet på hele sommeren måske dække regningen.

Jeg var meget ked af at skulle spørge tandlægen om, hvad han spiste Mortensaften, og om han ikke ville modtage en gås som dækning af regningen for min tand. Tandlægen gik straks ind på denne handel, så nogle dage efter afleverede jeg vores mortensgås til tandlægen, og vi måtte nøjes med frikadeller i stedet.

Alle fotos i denne artikel er velvilligt udlånt af Jørgen Schwartz

Serien "Træk af Gjesings historie" fortsætter

Eventuelle bidrag eller henvendelser til

Poul Højbak
Ulvevej 62, 1. th.
Tlf. 7515 8945

poul@hojbak.dk

Gjesings historie 1-24

**TRÆK AF
GJESINGS
HISTORIE**